

ולפי מה שכתבתי יש מקום לומר דמרמו לנדון דידן דאי הוי מתני קורין בעשרה הוי אמרין דכל עיקר הקריאה הוא בעשרה היינו קורין ושומעין, (דהוא כקורין) עשרה חדשים, אבל אי תני אין קורין בפחות מעשרה מורה שלא יהיה בביהכנ"ס בעת הקריאה פחות מעשרה אבל קוראין חדשים סגי ברובא והבן. ויש בזה לסתור ולבנות כמובן אבל העיקר לדינא כמ"ש דמנהג של ישראל תורה היא.

הנני ידידו הדורש שלומו באהבה רבה ואהבת עולם

משה נחום במו"ה **בנימין** זצ"ל ירושלים

האבד"ק **קאמינקא**, כעת האבד"ק **אסטרלענקא** והגליל

חדשות דוקא, דהא כהן שנשא כפיו יכול לישא כפיו פעם אחרת ואין בזה משום בל תוסיף כמבואר בש"ע (סימן קכח ס"ה) יעו"ש במג"א (ס"ק א) ויעו"ב ר"ה בתוספות (טז ב) ד"ה ותוקעים (וכח ב) ד"ה ומנא, דבברכת כהנים אפילו מברכין כמה פעמים לצבור אחד אין זה בל תוסיף, יעו"ש בש"ס דאלו מתרמי ליה צבורא וכו' (ומזה גם כן קצת סעד לדברי הנוב"י דאפילו אותן יחידים שכבר קראו יקראו פעם אחרת ויש לפקפק בענין זה, אכמ"ל). ויש בזה לפלפל ע"פ דברי הש"ס סוטה (לה ב) הא דאשתייר וכו', ואכמ"ל.

ויעויין גם כן בב"ח (סימן קמג) במה שדקדק במתניתין דה"ל למתני קורין בתורה בעשרה כדקתני סיפא ובקרקעות תשעה וכהן, יעו"ש מה שתירץ.

אוצר החכמה

סימן ב

תשובה¹ לחכם אחד היושב בלונדון המדינה

בענין אחדות הכוללים מחו"ל באה"ק²

מכתבו הגיעני אדות תיקון אחדות הכוללים בירושלם עיה"ק תוב"ב, שיעשו כולם אגודה אחת. אולם בני כולל הוללנד אומרים כי להם דין קדימה באה"ק על כסף הו"ד [הוללנד-דיטשלאנד] מטעם עניי עירך, הנני להשיבו בקצרה בעזה"י.

(א) **הנה** הדין פשוט דעניי עירו מקרי רק הדרים בעירו, אבל אם נתיישבו עניי עירו של המתנדב במדינה ועיר אחרת אין להם שום קדימה

על עניים אחרים, (ורק עניי א"י קודמין לעניי חו"ל), ולפי דעת כולל הו"ד כל עיר מחוץ למדינת א"י יעשו להם כולל בפני עצמם שלא לחלק נדבתם רק לאנשי עירם הדרים באה"ק, דמה דין קדימה יש לאנשי אמשטרדם על הכסף הנקבץ בעיר האג וכדומה, וא"כ כל עיר תבנה במה בפני עצמה וע"י פירוד זה יסתרו חלילה יסוד כל הכוללים, אבל היא סברא בטלה ואין זה ענין כלל לעניי עירך היכא שאינם יושבים כעת בעיר המתנדב.

ובבר השיב בכגון זה גם הגאון בעל דברי חיים בתשובותיו לחושן משפט ח"ב (סימן סח) במעות הנשלח ממחוז מארמאריש לאה"ק אם יש איזה קדימה לאנשים הבאים ממחוז הנ"ל לשבת באה"ק נגד שאר יושבי אה"ק, וכתב דאין להם דין

בענין זה ומס' 4167, הובאה בכליל תפארת עמ' שנב.

2 ע"ע הערת ר' יעקב מזא"ה (א"י"ש 5313) והובאה בכליל תפארת עמ' שנד.

1 ל"מ בא"י"ש. תשובתו זאת נדפסה גם בכנסת הגדולה (ווארשא תר"נ) לו ב, ובקובץ המאסף גליון לו ס"י קמז, תגובת עורך המאסף ר' בן ציון אברהם קאוינקא למאמר נמצאת בא"י"ש ומס' 2774. בא"י"ש ישנה גלויה שנשלחה

במהרי"ק (שורש יז). ועכ"ז דעת הטור (וכ"ה להלכה ברמ"א שם (סי' רנא ס"ג)) דהבאים לעיר לא נחשבו עניי עירו נגד הקבועים בעיר, מכש"כ אותן שנולדו שם וכבר עקרו דירתם דפשיטא דלא נחשבו עניי העיר לכולי עלמא, (ובפרט אם נתיישבו ישיבת קבע באה"ק דאסורים בחזרה לחו"ל אם לא באופנים ידועים) וכמ"ש הר"ן להדיא דלא נקרא עירו לשום דבר בעולם.

(ב) ובאמת המעיין במקור הדברים לענין קדימה בצדקה בספרי (דברים טו ז סי' קלג) אחיך, זה אחיך מאמך כו'. באחד שעריך, יושבי עיר קודמים ליושבי עיר אחרת כו'. בארצך, יושבי א"י קודמים ליושבי חו"ל. יראה דפשטות לשון הספרי מבואר דהיינו דוקא ביושבי עירך ולא כשנתיישבו במקום אחר וכפשטות הכתוב באחד שעריך היינו דהאביון יהיה בעת הנתינה באחד שעריך, ובפרט לפי גרסת הספרי שלפנינו, (הנדפס עם התורה והמצוה להגאון מלבי"ם) זה לשונו, כשהוא אומר באחד שעריך היה יושב במקום אחר אי אתה מצווה לפרנסו, א"כ מבואר להדיא שאלתנו, דהספרי ממעט מהכתוב באחד שעריך דאם עניי עירו נעקרו (משעריך) למקום אחר, אינו מצווה לפרנסו, וכמש"ל. ויעוי' בפסיקתא זוטרותא (שם) דהגירסא הא יושב במקום אחר אתה מצווה לפרנסו, ואין שום פירוש לזה, ובביאור הרא"מ שם (אות קלו) הוסיף לפרש פי' ובא לכאן אתה מצווה וכדעת הר"י בר ברוך יעו"ש, אבל העיקר חסר מן הספר לפי' זה, ויותר נכון דגרסת הפסיקתא במקום אחד בדל"ת (שכ"ה גרסת הילקוט שמעוני שם (סימן תתצז)) והיינו דנמשך למה שסיים היה מחזר על הפתחים כו', ור"ל דדוקא כשיושב במקום אחד בקביעות אתה מצווה לפרנסו כדכתיב באחד שעריך, משא"כ כשהיה מחזר על הפתחים ונודד ממקומו אי אתה זקוק לו, עכ"פ גם לפי גרסא הישנה יש מקום לומר דמבואר דכשאינו דר בקביעות בעירו אינו בכלל עניי עירך.

לומר עניי עירך קודמין כיון שעקרו ממקומן, וג"כ לא ידע מה שיחם וכי מארמאריש עיר אחת בפ"ע היא כו', וכי יעלה על הדעת שמי שהוא מאיזה ישוב מארמאריש הוא עניי עיר סיגוט כו', ולכן ע"פ דין אין מגיע להם שום קדימה, יעו"ש בדבריו כי נעמו. דאף שלא כתב שם שום ראיה לזה הדברים בעצמם נכונים בטעמם, דהא ידוע פלוגתת מרן הטור והר"י בר ברוך (טור יו"ד סי' רנא) אף לענין עניים הבאים לעיר, דלדעת הטור ודאי עניים הקבועים בעיר קודמין, ולדעת הר"י בר ברוך הא דאמרינן עניי עירך קודמין היינו שלא לשלוח לעיר אחרת, אבל הבאים לעיר לא אמרינן עניי עירך קודמין כו', ויתנו לעניי הבא כפי מה שיוכלו, יעו"ש. א"כ לדעת הטור הא אף בעניי הנמצא בעיר המתנדב אם אינו קבוע לא מקרי עניי עירו, ואף לדעת הריב"ב דוקא אם נמצא עתה בעירו אבל בעיר אחרת (אף שלפעמים היה מבני עירו) ודאי גם הוא מודה שאינו בכלל עניי עירך, וכנראה ג"כ ממקור הדברים בש"ס ב"מ (עא א) לענין קדימת הלואה דתני רב יוסף אם כסף תלוה כו' עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין, וכדפרש"י שם³ דהנך הוו עמך טפי עי"ש. (ויעוין ג"כ בלבוש עיר שושן (סי' צז ס"א) אותו שעמך הוא קודם), והיינו אותן שדרים עמו, משא"כ אותן שכבר נתיישבו במדינה אחרת ואינם עמו איך יקראו עניי עירו.

ויעוין בשו"ת הר"ן (סי' מב) ד"ה ואינן שכתב, אבל מי שיוצא ממקום למקום כיון שנשתהה שם עד שהוא כאנשי העיר אין אותה העיר הראשונה עירו לשום דבר בעולם עי"ש, א"כ לדבריו פשוט דמי שנולד באיזה עיר ועקר דירתו משם ונתיישב בעיר אחרת לא נחשב לגבי מתנדבי עיר ראשונה לעניי עירך, כיון דאין אותה העיר הראשונה עירו לשום דבר כמובן, ועכ"פ זה נראה דהבא לעיר חדשה נחשב יותר לאנשי עיר זו (מאותה העיר שעקר דירתו ממנה), יעו"ש בש"ס (ב"ב ח א) דבזמנים מועטים חלוקים נחשב כאנשי העיר, ל' יום לתמחוי כו', ואם דעתו להשתקע נחשב מיד כאנשי העיר, וע' ג"כ

לעיר אינו רשאי ליתנו לו, א"כ הא דכתיב לאחיק ג"כ כשהוא אתו יחד וי"ל בזה ואכמ"ל. ולכן נלע"ד דכוונת הספרי דמבאר איך מוכח דעניי עירו קודמין בכל מקום, משום דבארצך לחודא הוי משמע יושבי א"י קודמים ליושבי חו"ל דהוי תרתי למעליותא שהמה יושבי א"י ויושבי עירו, והשתא דכתיב ג"כ באחד שעריך מרבה דיושבי עירך קודמים באיזה שער שאתה יושב אפי' בחו"ל, ולכן כשהביא הרמב"ם דין דיושבי עירך קודמין ממילא יושבי א"י (שהמה עניי עירו) בכלל זה מכח כל שכן. כן היה מקום לכאורה, אבל כיון שדין זה הלכה פסוקה היא בש"ע ולא הביאו הפוסקים שהרמב"ם חולק בזה, יותר נראה לומר בדוחק קצת שהרמב"ם סמך על המבין, ורמזו בקצרה בלשון הכתוב שהביא וזהו כונתו שהביא פסוק אחר (שלא דרשו בספרי) שנאמר לאחיק לענייך ולאבינוך בארצך, (שם ראה טו סוף הפרשה פסוק יא), והיינו דתחלת הפרשה היה מקום לפרש כמ"ש דעיקר הלימוד קדימה היא לעניי עירך, אבל אחר דאהדריה קרא בסוף הפרשה מורה כולו לעיכוב סדר הקדימה, דכן הוא סדר הנתינה כמו שכתוב לאחיק קודם, ואח"כ לענייך (בני ביתך), ואח"כ לאבינוך (עניי עירך), ואח"כ בארצך המה עניי ארץ ישראל (שאינם בני עירך), ומשום"ה הביא הרמב"ם פסוק זה שנראה לו יותר ללמוד ממנו סדר הקדימה, וכמ"ש הכסף משנה (פ"ב מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ב) שדרך רבינו לסמוך הדבר לפסוק שנראה לו שהוא פשוט ללמוד ממנו יותר מהפסוק שמביא ממנו הגמרא, יעו"ש. (וצ"ע לפ"ז בדברי הכ"מ (פ"ג מהלכות סנהדרין ה"ח) שסותר דבריו יעו"ש) וכ"כ הלחם משנה (שם) דדרכו לסמוך הדבר אפסוק היותר פשוט וכ"כ הלחם משנה (פ"ב מהלכות תמידין ומוספין הלכה ב), ואכמ"ל.

(ג) **אמנם** כן יען שכבר הורגלו נדיבי מדינת הו"ד מכמה שנים לשלוח נדבתם לאה"ק לכולל הו"ד, א"כ מטעם אחר יש לומר דאין לשנות נדבתם,

ויעויין ג"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תעב) בעיר אחת שיש בה כמה קהלות מערביים וקפוסין וכדומה, וכתב שם לענין קופות הצדקה דכל צרכי העניים דין אחד להם, ואע"ג שכתב א' מגדולי הדור דעניי עירך קודמין עניי עירך שמענו אבל עניי קהלך לא שמענו, יעו"ש. (דיש קצת גמגום בלשונו אכמ"ל), עכ"פ מבואר דאף אם המתנדב יושב ג"כ בעיר הזאת אין דין קדימה לקהלתו על שאר עניים, וכל העניים היושבים בעיר אחת דין אחד להם, מכש"כ כשהמתנדבים חוץ למדינה יושבים אין שום קדימה מן הדין לאנשי מדינתם שנתיישבו במדינה אחרת.

ובהיותי בהלכה זו נפלאתי על מרן הרמב"ם שבכל ביתו נאמן הוא להביא כל דברי חז"ל המפוזרים גם בספרא וספרי, (ואדרבא (בפ"ה מהלכות מלוה ה"א) מצינו שהניח דרך הגמרא ותפס דעת הספרי), ומדוע בהלכה זו (בפ"ז מהלכות מתנות עניים ה"ג) השמיט דין זה המבואר בסוף דברי הספרי דיושבי א"י קודמים ליושבי חו"ל ולא מצאתי לאחד מנושאי כליו (הנמצאים באוצר ספרי) שירגיש בזה⁴.

ולולא דמסתפינא הייתי אומר דהרמב"ם תפס דרכו דרך הקודש בדברי הספרי, דקשה לכאורה האי דיושבי א"י קודמין במאי מיירי, אי כשהנותן יושב בא"י פשיטא דהא אמר מקודם דעניי העיר קודמין בלא"ה, ואי כשהנותן יושב בחו"ל הא יושבי עירו קודמים אפי' מעיר אחרת של א"י, (וכמ"ש הב"ח (בסי' רנא) והש"ך שם (סק"ו)). ולשאר הפוסקים מיירי הך דספרי כששולח מעות לעניי עיר אחרת אז עניי א"י קודמין לעניי חו"ל.

אכן להרמב"ם יש מקום לומר דלא ניחא ליה בזה דנראה לו משמעות הכתוב כי יהיה בך אביון כו' דנותן הצדקה והמקבל יש להם ישיבה אחת, (עי' באור זרוע הלכות צדקה (סי' כג) דאם קרובו חוץ

ועיין בח"ב סי' קמה חילוקי דינים בזה. ע"ע הערת ר' נפתלי יוסף פריינד (א"ש מס' 4823), הובאה בכליל תפארת עמ' שנ.

4 ע"ע חת"ס יו"ד סוף סי' רלד הנזכר להלן, דעת תורה יו"ד סי' רנא ד"ה ויושבי, שו"ת ר' עזריאל הילדסהיימר יו"ד סי' רכא,

אינו להמעיין בלשון הבעה"ת שהביא שם סוגיא דגיטין ופסקו של הרמב"ם הלכות מעשר).

ויותר נראה לומר דגם הירושלמי אינו מחלק בזה, והא דקאמר ויש מכיר לעני תירוצא היא שמצינו גם בעני כן במי שרגיל ליתן לו מעשרותיו, וכמ"ש ג"כ הרב מראה הפנים (שם) סוד"ה כלום, ויעו' ג"כ בשו"ת חתם סופר חלק יו"ד (סימן רלו) מ"ש בסוף דבריו ואין כאן מקומו להאריך.

(ד) **אכן** עכ"ז בנתינת צדקה וכדומה הא אזלינן ג"כ בתר אומדן דעת, (יעו' במרדכי כתובות (פ"ה ס"י קעו) ובש"ע יו"ד (ס"י רנג ס"ז) וש"ע חושן משפט (ס"י רנג ס"ז)), א"כ בנ"ד נמי דעת לנבון נקל שדעת המתנדבים היה בתחלה שכל עניי א"י יתפרנסו בשוה כל אחד ואחד מכולל שלו, אבל עתה דכוללי פולין הגיעו עד משבר ורעבים ללחם וממש יש פק"נ לעניי פולין העטופים ברעב, (מפני כי רבים המה וכולל הו"ד נשארו יחידי סגולה המתענגים על רב טוב), א"כ יש מקום גדול לומר דאדעתא דהכי לא התנדבו, ובודאי רצון המתנדבים שכל אחינו העניים יתפרנסו בשוה, (ולא להעשיר המיעוט והרוב יגועו ברעב חלילה). וכזה מצינו דהא בתוספתא (פ"א דב"ק ה"י) מבואר, האומר תנו מאתים דינר לעניים יתנו לעניי אותה העיר, ועכ"ז כתב המרדכי פ"ק דב"ב (ס"י תצג) כי המנהג בהרבה עשירים שנפטרו בצרפת והיו נודרין לצדקה דבר גדול, ולא היו נותנין לעניי אותה העיר אלא מחלקין לכאן ולכאן, שהדבר ידוע עכשיו שאין מתכוונין ליתן לעניים מועטין שבאותה העיר, יעו"ש ובא"ז הלכות צדקה (סימן כ) (וברמ"א (ס"י רנח ס"ה), ויעו' ג"כ ברד"ך (ח"ב ס"י לב"ה) הו"ד ג"כ בקהלת יעקב חלק לשון בני אדם (אות א סימן ג), שכתב דהיכא דאיכא אומדנא לא אזלינן בתר לשון בני אדם ונוכל להוסיף על הנדר מאומד הדעת).

ואם כי קשה להעמיד יסוד על אומד הדעת, וכמ"ש

מטעם דכבר זכו בזה כולל הו"ד כמכירי כהונה ולויה, דמבואר בש"ס גיטין (ל א), ואע"ג דלא אתו לידיה אמר רב במכירי כהונה ולויה, וכן פסק הרמב"ם ז"ל (בהלכות מעשר פרק ז ה"ו) דרב ושמואל לא פליגי לדינא, (יעו"ש בכס"מ ורדב"ז מכת"י). ויעו' בתוס' ב"ב (קכג ב) ד"ה הכא שכתבו דבכל דוכתי עביד מכירי כהונה מוחזק, ויעו' באס"ז לב"מ⁵ ד"ה רשאי כתב ר"מ אע"ג שלא קנאו בן לוי לא במשיכה כו' איירי במכירי לויא דחשוב כאלו בא לידו, יעו"ש.

הן אמת דיש לסתור זה ע"פ דברי הירושלמי גיטין שם (פ"ג ה"ז טו ב) והלא תנינן עני ויש מכר לעני, (בתמיה דבעני לא שייך מכירו ואוהבו אלא שכל עני שיזדמן נותן לו, פני משה שם), א"כ לפי הירושלמי שם בנ"ד דצדקה לעניים לא שייך מכירו שיהיה כשלו. אבל זה אינו חדא דגם להירושלמי יש לומר דדוקא במעשר עני אמרו כן ולא בשאר צדקה, ע"פ דברי המשנה למלך שם (פ"ז מהלכות מעשר ה"ו) שהסביר טעם הירושלמי דדוקא בתרומות ומעשרות דאיכא טובת הנאה לבעלים, (וכמו שפסק הרמב"ם (פ"ב מהלכות תרומות ה"ט)), שייך לומר דאם הכהן ולוי הוא מכירו הו"ל כאלו זכו המה, דשאר המקבלים אסחו דעתייהו מיניה דאין יכולים ליקח בעל כרחו דבעה"ב. אבל במעשר עני דהעניים באים ונוטלים הימנו בעל כרחו, (יעו' ש"ס חולין (קלא ב) עזיבה כתיבא בהו), א"כ אינו מעלה ומוריד אם העני הוא מכירו, יעו"ש דלפ"ז פשוט דבצדקה דכתיב ביה נתינה ואית בזה טובת הנאה, גם להירושלמי שייך בזה מכירו כמובן.

ועוד דמשיטת הש"ס דידן וגם מהרמב"ם נראה דאין חילוק בזה, וגם בחלוקת העני שייך מכירו, יעו' ג"כ בספר התרומות (שער סה חלק ג סוף אות א) שכתב להדיא ואם רגיל ליתן לזה הרי הוא בכלל מכירו של כהונה ולויה ואינו צריך, יעו"ש. הו"ד ג"כ בקצרה בש"ך יו"ד (ס"י רנז ס"ק יג) (ודוחק לומר דבמעשר עני גם הבעה"ת מודה להירושלמי, דזה

(כ) ויעו' מ"ש בספרי מנחת משה חאה"ע (סי' ד) ד"ה אמנם, (וסי' ח אות ג וסי' יא אות א), ובספרי ברכת משה קונטרס התשובות (סי' ג אות ב וסי' ה אות ג וסי' כ אות ד)¹¹.

ויעו'יין בשו"ת חת"ס יו"ד (סי' רלד) במ"ש שם (ובסי' רלג) דיש קדימה ליושבי ירושלים על שאר עיירות ארץ ישראל (מטעם ששיבת ירושלים יש מצוה יותר), כתב ג"כ דאינו אלא להקדים ולא לדחות נפשות, דכשיש לאנשי ירושלים אפי' רק לחם צר, שוב אין להם תביעה עד שיגיע לשאר עיירות גם כן כשיעור הזה, והעיר ג"כ קצת מדברי הש"ס נדרים בהא דחיייהן קודמין, ויעו' ג"כ בתשובותיו שם (סו"ס רלא) מ"ש בשם מורו הפנים יפות לענין עניי עירו ג"כ, דאם יש להם כדי חיותם אלא שאין להם הרוחה בזה עניי עיר אחרת קודמין משום דהתאב תאב קודם, אלא דצע"ק במה דסיים שם לענין עניי בני ביתו.

(ח) **אמנם** כן עכ"פ אף לפמ"ש דמן הדין אין משפט הקדימה לאנשי הו"ד במעות הנשלח מהו"ד ויעשו כולם אגודה אחת, מ"מ לחדש דבר זה צריך ג"כ הסכם מראשי המתנדבים בהו"ד כידוע, דבנדרי הצדקה הולכין אחר דעת הנותן. ומהראוי שכל חכמי וראשי אה"ק יעוררו את המתנדבים בעם ויודיעו להם קודם המצוה והיושר והצדק איך שחיי אלפי נפשות תלויים בתקון אחדות הכוללים, ובודאי יעשו כולם אגודה אחת לעשות רצון קונם ויסכימו מהיום שנדבתם יקובץ לקופה אחת, (יעו' תוס' ב"ב (קכג ב) ד"ה הכא במ"ש ואע"פ שאם רצה יכול לחזור בו), וגם צריך דרישה וחקירה אם לא היה איזה תקנה קדומה בעת התייסדות הכוללים מגאוני צדיקי אה"ק נבג"מ בענין חלוקת הכוללים. אבל כל זמן שלא נתברר אופן התקנות, אם יש איזה ספק בתקנתם פשוט דאזלינן בתר דין תורה

ג"כ המרדכי פ"ה דכתובות (שם) דלאו כל האומדנות שוין, מ"מ בנ"ד יש לחזק אומדן זה מדינא, דודאי אין קדימה לענג כוללי הו"ד על חיי אחיהם העניים הרעבים וגם צמאים, ע"פ דברי הש"ס נדרים (פ ב) מעין של בני העיר חיייהן וחיי אחרים חיייהן קודמין כו', חיי אחרים וכביסתן חיי אחרים קודמין לכביסתן, ומקורו מדברי התוספתא דב"מ (פי"א ה"ל) יעו"ש, ובירושלמי נדרים (פי"א ה"א) ובירושלמי שביעית (פ"ח ה"ה) דאף דר' יוסי פליג שם נראה דהלכה כה"ק, (ומפשטות לשון התוספתא מעין של בני העיר, יש מקום לומר דאף אם המעין היה מוחזק מכבר לבני העיר ואכמ"ל), עכ"פ מבואר מדעת חכמים דחיי אחרים דוחה צערא דגופא. ועוד דאפי' אי נימא דהלכה כר' יוסי, (דבאמת יש מקום עיון בהלכה זו יעו' בחלקת מחוקק אה"ע (סי' פ ס"ק כב) ובב"ש (ס"ק טו), וכסף משנה (פכ"א מהלכות אישות ה"א) ובאה"ט⁷ ובית מאיר שם⁸, ואכמ"ל. ויעו' ג"כ בש"ס עירובין (מו ב) אי הלכה כר"י אפי' מחביריו, ויעו"ש בתוספות (פג ב) ד"ה שבעת במ"ש דאי רבים פליגי עליו אין הלכה כר' יוסי⁹), הא גם לר' יוסי דכביסתן קודמת, מבואר שם בש"ס נדרים (פא א) הטעם דערבוביתא דמנא מייתי לידי שעמומיתא, וא"כ כביסה נמי אפשר בכלל סכנה הוי, (יעו' שו"ת רדב"ז (ח"ג סי' תרכז) דספיקא ידידה עדיף מודאי דחבירו, ויעו' בכסף משנה (פ"א מהלכות רוצח ה"ד) ובסמ"ע (סי' תכו ס"ק ב), ויעו' ג"כ בשאלות פ' ראה (סי' קמו) דפסק ג"כ כר' יוסי ומטעם דכביסה הוי חיותא וחיייהן קודמין לחיי אחרים יעו"ש, אבל בצער בעלמא ומכש"כ רק העדר עונג כבנ"ד, י"ל דגם ר' יוסי מודה לת"ק דנדחה מפני חיי אחרים¹⁰, דלא נשוי פלוגתא רחוקה בכדי. כמו דמצינו בכמה מקומות דלמעט בפלוגתא עדיף יעו' בב"י יו"ד (סי' קצד) ד"ה ומאימתי ובב"י אה"ע (סי' קכא) ד"ה היה בריא ובש"ך חושן משפט (סי' כה ס"ק יד אות יד וסי' פא ס"ק נו) ושו"ת באר שבע (סי'

7 סק"ד.

8 סעיף יב, וע"ע שו"ת בית שלמה יו"ד ח"ב סי' צט.

9 ע"ע יד מלאכי אות רל-רלא.

10 ע"ע מהרש"ם ח"ב סי' רי.

11 ע"ע בדבריו לקמן סי' נב ובהערות שם.

יעו' תוס' ב"ק (יב א) ד"ה אנא דקנין אגב הוי רק דרבנן, (אלא דבזה י"ל דהרמב"ם ס"ל דקנין אגב הוי מן התורה, יעו' תוס' ב"ק (קד ב) ד"ה אגב וקידושין (ה א) ד"ה שכן, וש"ך חו"מ (סי' שסג ס"ק ב) ויעו' ברש"י גיטין (עו ב) ד"ה הרי ומרדכי שם ודו"ק¹⁵, ומדברי הרמב"ם (פ"ד מהלכות ערכין וחרמין הלכה כב) (יעו' שם בלחם משנה. ומל"מ (פט"ו מהלכות טוען ה"ה) ותומים (סימן ל"ט סק"ב)), ומדברי הרמב"ם (פ"ה מהלכות עבדים הלכה ד (וה)¹⁶, (ויעו' מ"ש הש"ך בספרו תקפו כהן (סי' לט) לחלק בין תקנת חכמים ובין תקנת נגזל ומסור, יעו' ג"כ בנתיבות המשפט כללי תפיסה (אות ד) מ"ש בזה), ויעו' ג"כ ברא"ש (פ"ט דב"מ סי' כד) ובש"ע חו"מ (סי' קעה סעיף מה) ובהה"מ (פ"ב מהלכות שכנים הלכה יא) ויעו' ג"כ בשו"ת פרח מטה אהרן (ח"א סי' יא) שהאריך ג"כ בפרט זה. ודוק בכל מ"ש בקצרה כי יש לפלפל ולסלסל במו¹⁷.

אבל א"צ אריכות בנ"ד לפמ"ש הרב מחנה אפרים הלכות גביית חוב (סו"ס ב) לחלק דודאי מהני תפיסה אף בספק תקנה¹⁸, והיינו דוקא בתקנת חז"ל (המבואר בש"ס) דאלימא טובא וחמירי דברי סופרים, ואף בספק שיהיה בתקנתם ג"כ ראוי שלא להוציא מיד המוחזק, אבל תקנות בני העיר שמתקנים איזה ענינים כו' דור דור ומנהיגו כו', אין כח ביד שום אדם לבטל דין תורה מפני ספק תקנתם, יעו"ש. וכ"כ בשו"ת נאות דשא (סצ"א), א"כ בנ"ד אף אם היה איזה תקנה מגדולי הדור בענין חלוקת הכוללים, אבל כל שיש איזה ספק בעיקר תקנתם איך היה התקנה, פשוט דלכ"ע מוקמינן בזה אד"ת.

כמבואר בתשו' הרא"ש הו"ד בש"ע אה"ע (סי' קיח ס"ו) דדבר שאינו מפורש בתקנה נעמידנו על דין תורה, יעו' ג"כ בב"ש שם (ס"ק ה) וכזה כתב ג"כ הרב המגיד (פ"ג מהלכות גזילה הלכה ז) גבי שכירו ולקיטו, דאף דדרך הרמב"ם לפסוק בתיקו אם תפס אין מוציאין מידו, מ"מ בזה כיון דמן התקנה הוא ובמה דלא התקינו בפירוש אפי' תפס מוציאין מידו, והיינו נמי מהך טעמא כיון דיש ספק בעיקר התקנה ^{אוצר החכמה} מוקמינן אדין תורה. ^{אח"ח 1234567}

ואם כי באמת יש מקום עיון בהלכה זו¹² יעו' ג"כ בלח"מ (שם) מה שתמה מדברי הרמב"ם (פ"ז מהלכות חובל הח"י ופ"ח שם הלכה ז), ויעו' ג"כ במשנה למלך (פכ"א מהלכות מלוה ה"א) בתשובתו מה שהאריך בענין זה, ובמל"מ (פ"א מהלכות נחלות ה"ח) ויש להעיר עוד בזה מדברי הרמב"ם (פרק י"ג מהלכות נזקי ממון הי"ד) (ויעו' במל"מ (פ"ב מהלכות רוצח ה"ב) ד"ה כתב ודו"ק) (ופ"ב מהלכות גזילה ה"ה¹³) וכן מדברי הרמב"ם (פ"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו) (דהא מתנות ש"מ דרבנן היא יעו' ג"כ תומים כללי תפיסה (ס"ק עז עה), אכן גבי מתנות ש"מ יש מקום לחלק עפ"י דברי הש"ס ב"ב (קמז ב) לענין מחילה דעשאוה כשל תורה, ויעו' בכנסת הגדולה חו"מ (סי' כה הגהות ב"י אות נא) מ"ש בשם רבינו ירוחם), וכן מדברי הרמב"ם (פרק כז מהלכות מלוה ה"ט"ז) (דידוע שיטת הרמב"ם (פ"ג מהלכות עדות ה"ד) דעדות שבשטר אינו רק דרבנן¹⁴ ויעו' ג"כ בש"ע חו"מ (סי' מב ס"ח) דמהני תפיסה בספק שבשטר, יעו' ג"כ בש"ע (סי' כה סי"ב) ויעוין בש"ס כתובות (כ א) וברש"י ותוס' שם ד"ה ואוקי), וכן יש להעיר מדברי הרמב"ם (פ"ג מהלכות מכירה הלכה י)

12 ע"ע נחל יצחק סי' כה ביאור ספק תקנה ענף א-ג שהעיר בארוכה מרוב המקומות שהביא הגהמ"ח. וע"ע באר יצחק יו"ד סי' א.

13 וכע"ז בקצוה"ח סי' שסב סק"ג.

14 ע"ע מה שכתב המהרש"ם בענין זה לקמן סי' נה.

15 ע"ע שעה"מ מכירה פרק ג, קצוה"ח רב סק"ה, בית הלוי ח"א סי' כא. (ועיין דו"ת כתובות מערכה טז בהגה"ה מבין

המחבר), שד"ח כללים א (אות קב קד קיא).
16 כע"ז העירו מהרי"ט ח"ב יו"ד סי' מ, בית מאיר אה"ע סי' קיב ס"ה, שם אריה חו"מ קו' רוב וחזקה בממון אות לט, דמשק אליעזר כללי תפיסה סי' ה.

17 ע"ע לקמן סי' ג אות א ובהגהות הגרעק"א חו"מ סי' צ ס"ה, ובספר המפתח מהדורת שבתי פרינקל פ"ד מגזילה ואבירה ה"ז.

18 ע"ע מחנ"א גזילה סי' לב.

ומפני שהענין נוגע לחיי נפשות ומעודי אין דרכי ^{להכניס ראשי בענינים כאלו, ע"כ לא כתבתי} דברי אלה רק להעיר בדין תורה להלכה, אבל למעשה נחוץ שיסכימו לזה גדולי הרבנים באה"ק הקרובים למקום המשפט, (וגם שלא יהיה חלילה נגד חקי הממשלה משם כי אני פי מלך שמור), המה ישתדלו בכל עוז ויראו שיתאחדו הכוללים בדרך השלום המחזיק ברכה לישראל, יעו' ג"כ בתשו' מיימוני לספר קנין (סי' כט).

ובעיקר סדר החלוקה והקדימה לכל אחד ואחד לפי כבודו יש לדבר הרבה בענין זה כי כפי הנשמע לומדי תורה כובשים שם פניהם בקרקע, ומי המה התקיפי דארעא דישאל שנקראו חשובים, חוששני אם לא נאמר ע"ז השיחה נאה שכתב הרדב"ז ח"ג (סי' תעב) ומה שכתבת שאדם חשוב כו' אם חשיבותו מצד תורתו צייתין לך, אבל אם אין חשיבותו מצד תורתו פוק חזי כמה חמורים חשובים איכא בשוקא, יעו"ש. ומהראוי כי ישגיחו על סדר החלוקה אנשי אמת וכו'.

ובעיקר הרעיון הנשגב והרם כי כל הכסף הנקבץ לעניי ירושלים בכל הארץ חו"ל יאסף לקופה אחת ויתחלק לכל העניים בשוה, זה זמן רב אשר מצא רעיון זה מסילות בלבבי פנימה, כי מדוע ישאלו אחינו ללחם ואין בעת אשר אחיהם כוללי הו"ד יתענגו על רב טוב ויחיו ברוח שאננה, אך למורת רוחי ולדאבון נפשי לא אוכל להחליט שיהיה תועלת אם נבוא בכתובים אודת זה בפרסום בקונטרסים הנדפסים ברשות הרבים, כי מי לא ידע רוח יושבי

אח"ח"ח 1234567

אה"ק מפלגותיהם השונות מאד, וכל הצעה אשר תבא למשפט לפני דעת הקהל לא במהרה תצא לאור, יען דעה אחת שונה מרעותה, ובפרט אם נציע לפניהם דבר הנוגע אל עצמם ובשרם הישמעו.

וזה דעת רוב רבני ישראל שלא יתראו אל העם ברשות הרבים של קהל ישראל בשאלות הזמניות המתחדשות חדשים לבקרים, אף כי את טובת העם דורשים המה בכל לב, אבל יודעים הם כי רוב הקהל כבר הסכין בקריאת קונטרסים עד כי הקריאה הזאת אינו רק לקורת רוח ולא יותר, וא"כ האיש אשר רגש אהבת עמו עצור כאש בעצמותיו יתאמץ בכל עוז לטובת עמו בכל יכולתו אף אם לא יעוררוהו, ומי אשר הקרח הנורא שוכן בלבו פנימה לא ישמע לקול תרועת הרבנים ולא יתפעל מדבריהם מאומה, ולכן כל חרד לדבר ה' החובב עמו באמת ישב יחיל ודומם עד כי יערה ה' רוח ממרום ויצרור בכנפיו כל המפלגות לדעה אחת לאחד את כחותינו המפוזרים לקרב את לב אחינו המפורדים, ולעורר רגשי קודש גם בלב בני הנעורים לאהבה את ה' ותורתו ית"ש ואז יושע עמנו תשועת עולמים.

כ"ד המצפה לישועה כי ירחם ה' על שארית נחלתו להרים קרנם בכבוד וישיב שופטינו ויועצינו כבראשונה ויברך את עמו בשלום.

הקטן **משה נחום** במו"ה **בנימין זצ"ל**
ירושלימסקי

האבד"ק **קאמינקא** וכעת האבד"ק **אסטראלענקא**
והגליל

שער השני שער הגאולה

ובו סימן אחד

אבי האשה ושאר הפרטים הנחוצים כפי המבואר בפוסקים, יש להתיר לו לישא אשה אחרת בהסכם מאה רבנים.

[אוצר החכמה]

והגם כי הדר"ג א"צ לא לגמרא ידידי ולא לסברא ידידי, בכל זאת דרש ממני לעיין בקונטרסו ולשלוח לו גם הסכמתי להיתר, ואנן שליחותייהו דקמאי עבדינן בה, ע"כ בקשתו שמרה רוחי והנני מצטרף כיהודה ועוד לקרא, כי אחרי שיקיים כפי הפסק מהדר"ג וישליש הכל כפי המבואר בפוסקים, הנני מסכים ג"כ שישא אשה אחרת בהסכם מאה רבנים ובאופן ששייג ג"כ רשיון מטעמ"מ, ואין כאן עליו לא איסור ולא חרם וכאשר הארכתי בענינים אלו בכמה תשובות⁴ אשר אם נצרף כל מה שכתבתי בעה"י בענינים אלו יכיל כמעט ספר שלם וקשה עתיקא מחדתא, ולפני הדר"ג נגלו כל תעלומות חכמה.

אכן בכדי שלא יהיה קונטרסי חלק מד"ת הנני להעיר הדר"ג כי מ"ש (באות א) לפלפל דאפשר דאמדינן דעת רגמ"ה שלא תקן תקנתו במקום מצוה כיון דאפילו בשאר אינשי אמדינן דעתו שלא רצה לבטל מצוה, זת"ד.

ובאמת אי נימא דאיסור חרגמ"ה הוי כתקנה לחודא (ובחבורי ברכת משה קוה"ת (סי' ל אות ד) הארכתי בפרט זה, אי נימא דהוי דאורייתא או דרבנן, וכתבתי בזה באורך בכמה תשובות⁵), א"כ

סי' קלד ובח"א סי' קצב (בהם מובאים חלקים מפרטי היתר זה).

3 שבדרון.

4 ע"ע לקמן סי' יח ולקמן ח"ג סי' ז-יד ובהערות שם.

5 ע"ע לקמן חלק שלישי סי' י אות ג ובהערות שם.

סימן ג

[אוצר החכמה]

תשובה¹ בענין נשתטית²

לכבוד ידידי החכמים הרב הגאון שר התורה מוהר"ר שלום מרדכי הכהן³ שליט"א הגאבד"ק ברעזאן גאליציאן מח"ס משפט שלום ודעת תורה וגילוי דעת

(א) בעה"י בדבר האברך מ' יוסף בהרב ר' אהרן יהודה מהרימלוב, שזה כשמנה שנים נשא אשה מ' בילא גיטל בת ר' אלטר פריד מברעזאן, וזה כמה שנים שנשתטית, וגם אחרי שחזרה בינתים לבריאיתה חזרה ונשתטית כמה פעמים, בלא זמן קבוע וזה כשנה יושבת בבתי השוטים בלעמבורג, והמעוגן ר' יוסף לא קיים פ"ו כדת של תורה, ונתפטר עם אבי האשה שיסלק לידו עבור האשה כפי המדובר, ואביה יבטיח בתוקף הקיר"ה להחזיקה בביתו ולזונה ולרפאותה הכל כפי הצורך וכו', והמעוגן דופק על דלתי התורה להתירו מכבלי העיגון.

והנה כבוד י"נ הרב הגאון שה"ת אב החכמים נזר הנבונים וכו' כקש"ת מו"ה שלום מרדכי הכהן שליט"א הגאבד"ק ברעזאן מח"ס הטהורים משפט שלום ודעת תורה וגילוי דעת, שרטט וכתב פס"ד בעלה הנדפס במונקאטש, שם הראה רוחב חריפותו ובקיאותו כיד ה' הטובה עליו, וסיים בהתירא דאחר שיקיים הבעל כפי הפשר שנתפטר עם

1 ההיתר נמצא באי"ש מס' 3511, הובא בכליל תפארת עמ' רמב. התשובה נמצאת באי"ש מס' 3513. באי"ש נמצא מסמך נוסף הנוגע לענין זה ומס' 3514 (הביאו הגהמ"ת לקמן ח"ג סי' י סוף אות ט).

2 בשו"ת מהרש"ם ח"ו סי' קלו מוזכר היתר זה. וע"ע שם